VNS 15/2022 vp **23.1.2023**
Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta 24.1.2023

Ympäristöministeriö
Erityisasiantuntija Heta-Elena Heiskanen

VNS 15/2022 vp Valtioneuvoston selonteko kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmasta vuoteen 2030

Ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat Suomen luonnossa jo näkyviä ja vaikuttavat ihmisten arkeen. Talvitulvat ja liukkaat säät ovat lisääntyneet ja vaikeuttavat jo liikkumista siinä missä myös tukalat ja pitkät hellejaksot. Valtioneuvoston selonteossa esitetään kansallinen suunnitelma siitä, miten Suomi varautuu ja sopeutuu muuttuvan ilmaston vaikutuksiin vuosina 2023-2030. Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma on osa ilmastolain mukaista suunnittelujärjestelmää. Aiemmat kansalliset sopeutumissuunnitelmat ja -strategiat ovat vuosilta 2005 ja 2014. Ympäristöhallinnon ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimintaohjelmat on laadittu vuosina 2008, 2011 ja 2016. Toimintaohjelman arviointi laadittiin vuonna 2020. Ympäristöministeriön hallinnonalalla ilmastonmuutokseen sopeutuminen kohdistuu luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen, alueidenkäyttöön, rakentamiseen ja rakennuksiin sekä ympäristön- ja vesiensuojeluun.

Valtioneuvoston selonteossa kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmista on tunnistettu monipuolisesti, kuinka sään ja ilmaston vaikutukset lisäävät esimerkiksi edellyttää uusia toimia rata- ja tierakenteissa ja kunnossapidossa sekä kuljetusjärjestelmissä. Liikenteeseen liittyvien riskien minimointi ennakollisesti voi aiheuttaa taloudellisesti merkittäviä kustannuksia niin valtakunnallisesti kuin paikallistasollakin tarkastellessa. KISS2030 suunnitelmassa todetaan myös, että liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla on huomioitu sopeutumistoimet osana strategisia ohjausasiakirjoja vain vaillinaisesti, pois lukien ICT-alan ilmasto- ja ympäristöstrategia. Samanaikaisesti kuin KISS 2030 suunnitelman toimeenpanon rahoitus ei ole kokonaisuudessa riittävä ja nojaa virkatyöhön ja osin EU LIFE Strategiseen hanke –instrumenttiin, jonka saanti ei ole varmaa, laajamittaisten toimenpiteiden toteuttaminen voi vaarantua. Olisi olennaista, että toimeenpanossa liikenne- ja viestintäministeriö haarukoi toimeenpanoa varten jo nyt linjatun tavoite 7 lisäksi riittävän rahoituksen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.

Liikenneratkaisut kytkeytyvät myös rakennettuun ympäristöön ja sitä kautta kaavoitukseen. Rakennettua ympäristöä koskevat päätökset vaikuttavat pitkälle tulevaisuuteen, koska infrastruktuuri muuttuu hitaasti. Maankäyttö ja rakennuslain mukaiset valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat ohjanneet ilmastonmuutokseen varautumiseen vuodesta 2008. Viimeisin valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista tehtiin 14.12.2017. Alueidenkäytön ja rakentamisen osalta keskeisiä toimia ovat lisäksi olleet rakentamisen mitoitussäitä ja muuttuvaa ilmastoa koskevat hankkeet, ilmastotavoitteita edistävän kaavoituksen ja hulevesien hallintaa koskevat oppaat sekä selvitys meriveden noususkenaarioista ja alimpia rakentamiskorkeuksia koskevat suositukset. Selonteon mukaisesti on rakennetun ympäristön osalta lainsäädännön kehittämisessä jatkossa tarpeen kehittää erityisesti kaavojen sisältövaatimuksia koskevia säännöksiä, kaavojen vaikutusten arviointia sekä rakentamista koskevia teknisiä vaatimuksia.

Uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö, hoito ja suojelu mahdollistavat yhteiskunnan toiminnan myös tulevaisuudessa. EU:n sopeutumisstrategian tavoitteena on luontopohjaisten ratkaisujen edistäminen. Suomessa on hyvät edellytykset luontopohjaisten ratkaisujen hyödyntämiselle muun muassa alueidenkäytössä, rakennetun ympäristön hulevesien hallinnassa sekä maa- ja

metsätalouden vesienhallinnassa. Selonteon mukaisesti muun muassa kehitetään ja jalkautetaan valuma-aluekohtaisen suunnittelun toimintamalli, joka sisältää maa- ja metsätalouden sekä rakennettujen alueiden vesienhallinnan tarpeiden yhteensovittamisen.

KISS2030 valmistelun aikana kuultiin esimerkillisesti useita ihmisryhmiä, kuten vanhuksia ja vammaisia henkilöitä sekä nuoria varmistaen siten prosessioikeudenmukaisuuden toteutumista. Suunnitelman toimeenpanossa tulee kuitenkin varmistaa, että kuulemisissa nousseet erityispiirteet- ja tarpeet esimerkiksi vanhuksilla ja vammaisilla koskien esimerkiksi evakuointitilanteita, tukalia tai pitkäkestoisia hellejaksoja, sähkökatkoja tai talvisin haastavia lumi- ja jääolosuhteita huomioidaan ennakollisesti ja ohjeistuksissa eri toimenpiteiden osalta.

Esimerkiksi helteet voivat kuumentaa kadut niin kuumiksi, että näkövammaisen avustajakoira ei pysty työskentelemään ilman vammautumisen riskiä. Tämä kaventaa tällöin myös näkövammaisen henkilön omatoimisen liikkumisen mahdollisuuksia hellejaksoina. Hellejaksot koettelevat vanhuksia laitoshoidossa, mutta myös yksin asuvia, joille esimerkiksi kaupunkiolosuhteissa tulisi varmistaa viilentymistiloja. Liukkaiden talviolosuhteiden lisääntyminen vaikuttaa esimerkiksi liikuntavammaisten tai rajoitteisten henkilöiden mahdollisuuksiin liikkua turvallisesti, joka edellyttää osaltaan auraus- ja hiekoitusasioiden oikea-aikaisuutta ja kattavuutta. Myös paikallistasolla on olennaista varmistaa, että esimerkiksi ohjeistus tavoittaa vanhusten ja vammaisten parissa työskentelevät henkilöt, kuten terveys- ja sosiaalihuollon, mutta samanaikaisesti myös esimerkiksi katujen kunnossapidosta vastaavat tahot.

Sopeutuminen ei ole samalla tavalla valtavirtaistunut teema julkisuudessa kuin esimerkiksi ilmastonmuutoksen hillintätoimet. Sopeutumiseen tarvitaan kuitenkin mukaan kaikki yhteiskunnan toimijat, mukaan lukien yksityiset ihmiset. Viestinnässä tulisi huomioida lisäksi eri kieliryhmät. Esimerkiksi saamelaisten sopeutumista koskien tulee kiinnittää huomiota siihen, että saamelaiskulttuurin kannalta keskeisistä sääriskeistä ja sopeutumistoimista on saatavilla ohjeistusta myös kolmella saamen kielellä.